

SAUL LEITER

'Saul Leiter: fotograaf met de blik van een schilder' by Mats Pilyser, on March 28th 2024 on BREEDBEELD magazine

BREEDBEELD magazine

Home | BREEDBEELD magazine

| Saul Leiter: fotograaf met de blik van een schilder

SAUL LEITER: FOTOGRAAF MET DE BLIK VAN EEN SCHILDER

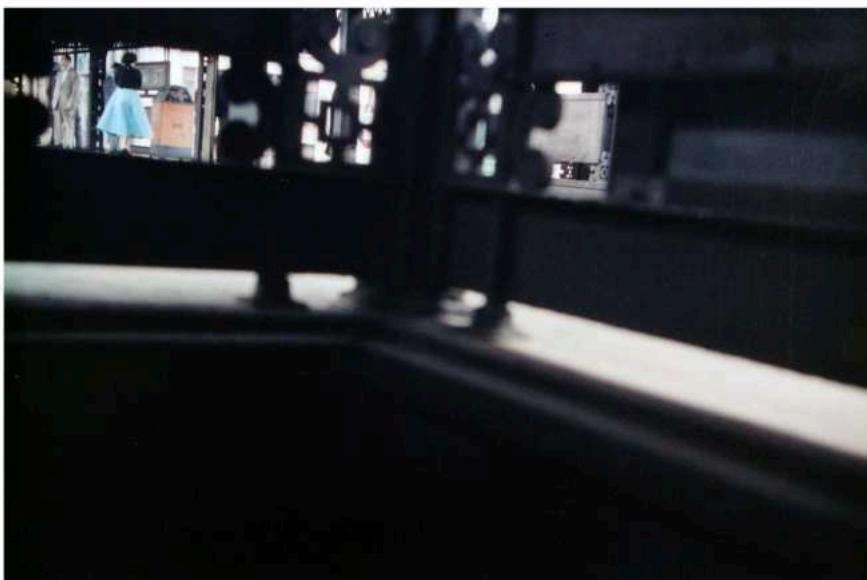
Wanneer Saul Leiter als fotograaf in de late jaren 40 en jaren 50 zijn neus aan het venster steekt, waait er een frisse wind door de New Yorkse kunstwereld. Het einde van de oorlog heeft veel in gang gezet en tal van nieuwe stemmen drukken hun stempel op de fotografie, met klinkende namen als William Klein, Diane Arbus, Bruce Davidson en Robert Frank. Leiter is één van hen.

tekst: Mats Pilyser (28/03/2024)

Saul Leiter (1923-2013) verhuisde als prille twintiger naar New York om er carrière te maken als schilder. Vandaag staat Leiter echter te boek als een van de pioniers van de kleurenfotografie. Zijn hele leven combineerde hij beide artistieke interesses, maar een echte doorbraak kwam er pas op latere leeftijd, als fotograaf. Maar misschien dankte Leiter dat succes wel net aan zijn schildersoog.

Net als zijn eerder genoemde tijdsgenoten trekt Leiter de straat op maar zowel inhoudelijk als stilistisch zijn het vooral de verschillen in hun werk die opvallen. Wie aan Diane Arbus denkt, denkt aan haar portretten. Wie aan William Klein denkt, denkt aan diens tegendraadse zwart-wit beelden. Die dynamiek en focus op mensen die we zien in het werk van zijn tijdsgenoten, vinden we bij Leiter veel minder terug.

Leiters kleurfotografie wordt gekenmerkt door felle kleurelementen, doordachte composities en stiling. Mensen zijn, zeker in zijn werk in kleur, vaak onherkenbaar. Ze zijn voor Leiter puur elementen in een compositie die zorgen voor kleuraccenten en details, zonder dat hun verhaal er echt toe doet. En in tegenstelling tot het, zeker in die tijd, zeer invloedrijke werk van Cartier-Bresson zit er ook geen spanning of dramatiek in zijn beelden, geen spel van blikken of 'beslissende momenten'. Leiter zoekt momenten van onverwachte schoonheid en legt die simpelweg vast. *"Seeing is a neglected enterprise,"* zegt hij zelf. De kunst van het kijken wordt al te vaak verwaarloosd.

Textuur en compositie

Om Saul Leiter beter te begrijpen, loont het om een stapje terug te zetten naar zijn liefde voor de schilderkunst. Die frisse, naoorlogse wind wakkerde in New York ook het abstract expressionisme tot leven, een stroming in de schilderkunst die – de naam komt niet uit het niets – zowel fel doorgedreven expressionisme als abstracte kunst omvatte. De *action painting* van Jackson Pollock en de gestileerde kleurvlakken van Mark Rothko zijn waarschijnlijk de bekendste voorbeelden hiervan. Binnen deze stroming zochten kunstenaars naar manieren om los te komen van het figuratieve en zich puur visueel uit te drukken, via kleur, vorm en textuur.

Ondanks dat het fotograferen van de werkelijkheid haast vanzelf figuratief wordt, zien we in Saul Leiters kleurenfotografie toch eenzelfde soort visuele zoektocht als bij zijn abstract-expressionistische tijdgenoten. Het vraagt niet al te veel verbeelding om bij een werk als 'Through Boards' (1957) aan de kleurvlakken van Rothko te denken. En met de titel 'Mondrian Worker' legt Leiter zelf al een directe link naar het werk van deze Nederlandse abstracte schilder. Deze referenties zelf doen er eigenlijk niet toe, het zijn vooral voorbeelden die illustreren hoe Leiter zelf naar de wereld kijkt.

“Leiter lijkt de knop met de werkelijkheid te kunnen uitschakelen om op een puur vormelijke manier naar de wereld te kijken.”

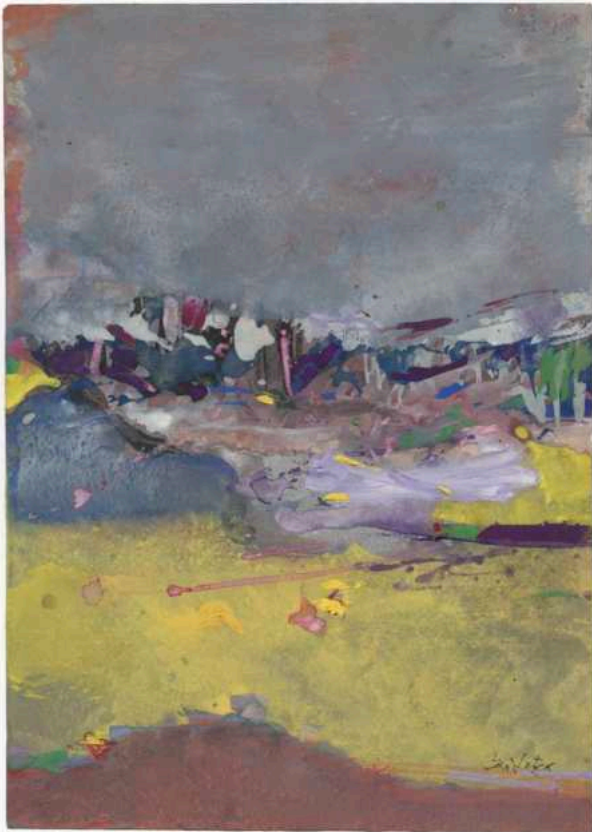
Als we met een abstract-expressionistische blik naar Leiters werk kijken, valt het immers op hoe belangrijk kaders en texturen zijn. Silhouetten achter aangedampte of beregende ramen zijn bijvoorbeeld een terugkerend element in zijn werk, niet zozeer vanwege symboliek of het verhaal van de mensen zelf, wel vanwege het spel van lichtschakeringen en textuur dat door de druppels ontstaat. Hetzelfde kan je zeggen over zijn sneeuwbeelden, texturen van afgebladerde verf, lichtweerkaatsingen in ramen, afgesneden vormen en de vele kaders in kaders.

Het valt ook op dat net kleur zo'n cruciaal, structurerend element is in Leiters werk. In een werk als 'Blue Skirt' is de blauwe rok eigenlijk een miniem detail dat door de compositie en het kleurgebruik toch de focus van de foto wordt. Leiters zwart-witfotografie is bijvoorbeeld opvallend traditioneler en meer in lijn met de straatfotografie van die tijd, met een prominentere rol voor mensen en gezichten. Als je de twee vergelijkt, lijkt het alsof Leiter in kleur anders gaat denken.

De eerder teruggetrokken Leiter hield zijn kleurenfotografie lange tijd verborgen voor het brede publiek. Kleurenfotografie werd in die tijd vooral geassocieerd met reclame en artistiek werd er vaak op neergekeken. Leiter sloeg uiteindelijk ook een andere weg in en werkte jarenlang in de modiefotografie. Pas in 2006, met de uitgave van zijn fotoboek 'Early color' werd hij door de wereld "ontdekt" als een van de pioniers in de artistieke kleurenfotografie.

Fotografie is geen schilderkunst

Fotografie is echter geen schilderkunst. *"Photography is about finding things, while painting is different: it's about making something,"* zei Leiter zelf wanneer men zijn werk met schilderkunst vergeleek. En toch zou je kunnen stellen dat Leiter van de taferelen die hij "vindt" wel degelijk iets heel anders maakt. Iedere fotograaf giet de werkelijkheid in een eigen vorm, de ene al meer eigen dan de andere, maar Leiter lijkt de knop met de werkelijkheid te kunnen uitschakelen om op een puur vormelijke manier naar de wereld te kijken. Alsof de werkelijkheid een abstracte compositie wordt.

“Als je naar Leiters werk als schilder kijkt, valt meteen op hoe dat eenzelfde manier van kijken uitstraalt.”

De foto 'San Genaro' is hier een goed voorbeeld van. Daarop zien we de binnenkant van een Italiaans restaurant. We zien mensen, licht en een vitrine, maar wat zien we eigenlijk echt? De mensen in het restaurant zijn nauwelijks meer dan vage, donkere schimmen. Wat het meest opvalt zijn twee steunpilaren, centraal in het beeld, een rode gloed op de bar en een gele op het dak. De letters op het raam zijn net scherp genoeg om te kunnen lezen, maar de woorden gaan verloren door de vele obstakels ervoor en de kleine lichtjes die over het raam dansen en onze aandacht trekken. Bovendien lijkt er geen enkel punt op de foto echt scherp te zijn. Eigenlijk gaat de foto niet over waar we zijn of wat er concreet in beeld gebeurt. Net als bij de abstract-expressionistische schilderijen gaat het bij dit beeld puur om de indruk die het nalaat.

Als je naar Leiters werk als schilder kijkt, valt meteen op hoe dat eenzelfde manier van kijken uitstraalt. De kleuren zijn misschien anders, maar je ziet eenzelfde opbouw in het beeld met kleurvlakken en vormen, aangevuld met kleine focuspunten met meer details. Soms schilderde Leitter ook over zijn foto's, wat de composities nog abstracter maakte.

Een kneedbare blik

Er zijn in de geschiedenis erg veel fotografen met wortels in de schilderkunst, van Cartier-Bresson tot Dirk Braeckman. Saul Leiter is op dat vlak dus zeker geen uitzondering. Ieder van hen neemt er andere dingen uit mee en dat maakt het interessant. Als iedereen naar dezelfde fotografen zou opkijken, gaat iedereen uiteindelijk eenzelfde richting uit. Wat Leiters werk in de jaren 50 zo atypisch maakte, was waarschijnlijk net wat het in 2006 zo deed aanslaan.

Het leggen van de parallel tussen zijn blik als fotograaf en de schilderkunst van die tijd illustreert vooral hoe jouw blik als fotograaf gestuurd kan worden door wat je aanspreekt of waar je mee bezig bent, en hoe inspiratie soms vanuit onverwachte hoek kan komen. Als je dat toelaat tenminste. Het verhaal van Leiter pleit ervoor om als fotograaf jouw blik breed te “voeden” en je erdoor te durven laten leiden en zelfs afleiden. Het houdt je fris en zorgt ervoor dat je als fotograaf nieuwe dingen gaat onderzoeken en uitpuren, ook al gaan ze misschien tegen de stroom van de tijd in. En hopelijk duurt het geen 50 jaar vooraleer het aanslaat.

Alle werken bij dit artikel © Saul Leiter Foundation | Courtesy Gallery FIFTY ONE

www.gallery51.com

www.saulleiterfoundation.org